

УДК 7.01(06)(477.54)

Папета С.П.,
кандидат мистецтвознавства,
Київський університет культури, м. Київ, Україна.

ЕТНОМОТИВИ В ТВОРЧОСТІ ЛЕОНІДА ДЕНИСЕНКА

Анотація: Стаття присвячена творчості австралійського художника українського походження Леоніда Денисенка. Майстер широко використовує історичну і сучасну тематику в книжковому оформленні, листівках, графічних серіях, монументальних розписах тощо. Його індивідуальній манері притаманне органічне поєднання художніх традицій української візуальної культури і світового мистецтва.

Ключові слова: українське мистецтво, реалізм, символічність, традиційна стилістика, книжкова графіка, листівки, живопис.

Постановка проблеми. В даній статті вперше в українській мистецтвознавчій літературі висвітлюється діяльність австралійського художника українського походження Леоніда Денисенка. Значний доробок майстра складають твори на українську тематику, виконані з тонким відчуттям синтезу народного і професійного мистецтва. Творча інтерпретація традиційних тем і усталеної стилістики визначили індивідуальну манеру майстра, глибоко укорінену в етнічному світобаченні і національній художній культурі. Всі матеріали для даної публікації були надані автору Л. Денисенком.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Праці, присвячені ролі українських діячів культури і мистецтва за кордоном: Дзюба О. "Українці за кордоном" [2]; С.Ю. Лазебник "Зарубіжні українці" [4]. Окремий корпус джерел присвячений українській діаспорі в Австралії: "Альманах українського життя в Австралії" [1], "Енциклопедія української діаспори, т.4" [3], "Українці Австралії: Енциклопедичний довідник" [11]. Окремі джерела визначають місце українського мистецтва в світовому контексті: Стельмащук Г. Українські митці у світі. Матеріали до історії українського мистецтва ХХ століття [10] і визначають роль окремих художників українського походження в мистецтві ХХ ст., серед яких А. Оленська-Петришин [9], Ака Перейма [7], М. Глейзер [6], Л. Денисенко [8].

Формулювання цілей статті: виявити етнічний аспект творчості Л. Денисенка в контексті сучасних пошуків національної самоідентифікації в

образотворчому мистецтві.

Основна частина. Про батьківщину, яку Л. Денисенко ніколи не бачив, він промовляє з непідробною любов'ю: "...вона постійно годувала мене водицею своєї ніжної, неперевершеної краси". Серію робіт, де відтворено цей омріяний світ художник називає – „Моя Україна”. Образний ряд, до якого звертається в своїй уяві майстер відтворює козацько-сільську Україну – мирну, богобоязну, хліборобську, уквітчану садками, багату родючими ланами, прикрашену Божими храмами і білими хатами. Твори Денисенка ілюструють класичні мотиви з народних пісень і елегічні сюжети, розіграні в творах класиків української літератури і мистецтва. Тишею і спокоєм оповиті українські села на картинах Денисенка. Ось на сільській дорозі, що біжить на пагорок і губиться геть за селом, красна дівчина дає напитися козакові. Пейзаж на другому плані з хатами серед садків, журавлем, церквою, соняхами написано в легкій етюдній манері, так що він сприймається просто і цілісно, немов театральний задник в українській п'есі.

Генетичний зв'язок з корифеями українського мистецтва демонструє Л. Денисенко в царині книжкової графіки. Серед оформлених ним видань наукова і навчальна література, романи, збірки поезій, дитячі книжки та ін. Оформлення обкладинки альманаху українського часопису „Вільна думка” побудовано за принципом геральдичної композиції. Лаконічна орнаментальна облямівка утворює форму герба з горішньою частиною у вигляді слова АЛЬМАНАХ. Більшу частину гербового поля займає символічне зображення, яке складається з стилізованого українського тризуба і емблем Києва – каштанів і пам'ятника Богдану Хмельницькому.

В оформленні іншого видання, а саме обкладинки енциклопедичного довідника „Українці Австралії” Л. Денисенко дотримується такої ж стриманої урочистості, лаконізму і символічності, як і в попередній роботі. На прикладі двох обкладинок „Українського правописного словника” і „Українського орфографічного словника” добре видно як варіює художник стиль оформлення двох типологічно близьких видань. В першому випадку поле сторінки являє суцільний геометричний орнамент, який утворює ритмізовану комірчасту структуру. За модуль тут править урівноважена форма рівнобедреного трикутника. Це орнаментальне поле урізноманітнює більш темний за кольором симетричний октогон і написи розташовані на гладеньких півовальних плашках. Другу обкладинку майстер оформлює в дусі бароко, використовуючи

для цього пластичний рослинний орнамент. Проте, аби надто не ускладнювати сприйняття назви книжки, він розташовує орнамент в чотирьох кутах, залишаючи поле для заголовка вільним. Згідно стилю орнаментального оздоблення обох обкладинок, Л. Денисенко обирає рисунок шрифту. Для правописного словника використовується рівне написання літер, тоді як заголовок ортографічного словника зроблено в стилістиці скоропису.

В інших випадках Л. Денисенко вдається до вільного komponування сторінки, сюжетних композицій, емоційного сполучення кольорів. Перше враження від оформлення книжки Івана Шевціва „Святі тайни в українськiм обрядi” – це емоційне колористичне сполучення оранжевого фону, чорного заголовку і білих солярних знаків вкупі із зображенням голуба. Пластичний рисований шрифт тут добре гармоніює з примхливою чорною лінією, що окреслює силует голуба. Хоча композиція сторінки несиметрична, але художник все ж прагне урівноважити її як формою, так і кольором. Зокрема, великому білому колу вгорі відповідає менше біле коло внизу.

Своєрідною антитезою емоційному оформленню попереднього видання може слугувати мінімалістична обкладинка поезій Василя Онуфрієнка „Ватра”. Нейтральне блякло-блакитне тло, легкий ескізний рисунок віньєтки тільки підкреслюють соковитий шрифт заголовка, оскільки в цьому випадку художник обирає шлях яскраво вираженої домінанти і підпорядкованих елементів оформлення. Принцип домінування одного елементу над іншими використано і в оформленні обкладинки повісті Ярослава Бучацького „На переломі”. Щоправда в цьому разі Денисенко діє методом граничного напруження форми і кольору. Безумовною домінантою тут є заголовок повісті, що його візуально витискає за межі листа темне тло. Використовуючи звучання заголовку – „на переломі”, художник і насправді ламає шрифт, тим самим іще більше концентруючи на ньому увагу. Емоційно цей прийом створює відчуття напруження і тривоги.

Як надзвичайно дотепний і гострий карикатурист Л. Денисенко проявив себе в оформленні гумористичних і сатиричних видань, серед яких можна згадати „І таке буває” Опанаса Бритви і „Дар любови” Грицька Волокити. В доробку майстра численні дитячі видання – це переважно підручники молодших класів, в оформленні яких акцент поставлено на виховання моральності, чистоти, естетичного почуття. Також з метою поширення слова Божого художник проілюстрував для дітей Євангельські оповідання про

хресний шлях Ісуса. Вважаючи за святий обов'язок використовувати будь-які можливості для розповсюдження української культури Л. Денисенко береться за оформлення обкладинок компакт-дисків з українською музикою, створення вітальних листівок тощо.

Чималу ділянку творчості Л. Денисенка складають поштові листівки до різноманітних свят і подій. Тут він презентує себе і як віртуозний графік, і як талановитий живописець. Листівки переважно присвячені найбільшим християнським святам – Різдву й Воскресінню Христа. Окрім цього є низка листівок до іменин й днів народження, а також з висловленням співчуття.

Найбільші числом і найрізноманітніші за сюжетами вітання з Різдвом Христовим. Перше враження, що художник вигадує різні сюжетні і композиційні ходи, не для кількісного збільшення своєї продукції, а сердечно радіючи і невтомно милуючись всіма стадіями святкування. Він обіграє декілька варіацій євангельського сюжету Поклоніння волхвів. Тут можна бачити й традиційне трактування з одягненими в східні строї чоловіками, а також і стилізації в національному дусі, тобто волхви зображені у вигляді українських селян. Близькі до сюжету поклоніння волхвів листівки із зображенням Вифлеємської зірки поруч з образом ніжної, прекрасної лицем матері, що не може натішитись на своє дитя. Ну і яке ж Різдво в Україні без колядників! Надзвичайно мальовничо відтворено художником атмосферу святкового зимового вечора з морозцем, чистим снігом, співом, жартами, радісним сміхом. Здається, що досить часто, як в радості, так і в скорботі художник не ладен стримати розчулення. Цей стан іноді може сприйматися, як надмірна сентиментальність. Проте, саме ця дитяча вразливість і щирість його душі викликає до життя особливу радісну свіжість і насиченість фарб, відчуття реальності живого чуда.

Серія творів "Тернистий шлях України" мабуть не випадково починається картиною неозорого українського степу, де меланхолійний чумака спинив волів біля пам'ятки колишньої слави – козацької шаблі, спертої на кістяк коня. Хоча картину, виконано в реалістичній манері, але передусім вона має прочитуватися як символічне зображення самої України. Пасивність і флегма, що так часто перемагають в українській вдачі, розлиті в ідилічному ландшафті, фігурах волів, безсилому жесті піднесеного чумаком батога.

Надзвичайна експресія притаманна роботам Л. Денисенка, присвяченим найстрашнішій трагедії України – голодомору 1930-х рр. Один з його творів на

цю тему - сучасна страсна ікона українського народу. На чорному полі аркуша – світлий восьмикутник, всередині чорний хрест з неймовірними цифрами втрат України. Підніжжя хреста розпачливо охопила жінка в траурному покривалі, а над хрестом простер руки з стигматами Христос. Всю долішню частину композиції займає стигла пшениця, якої щедро вродило в ті роки. За своєю монументальністю ця робота мала б бути перетвореною на пам'ятник. Більш плакатний характер має робота із зображенням голодної дитини з пустою мискою в руках. З притаманною Денисенку лаконічною експресією він зображує висхле тільце хлопчика на тлі обвиненого дротом хреста, за яким колоситься пшениця. Важко висловитись більш коротко, гостро й виразно. Проте, голодомор, нажаль, не вичерпує всі лиха сталінських часів. Українців нищили не тільки голодом, але й в численних таборах, на переселенні і взагалі, де тільки могли. Композиція з трьох картин з страшною послідовністю ілюструє тодішню дійсність: вгорі – руки, що стискають колючий дріт, в центрі – розстріл молодих чоловіка й жінки, одягнених в українські вишиванки, і наслідок „роботи” сталінської машини нищення – гора кістяків.

Остання „зупинка” України на її тернистому шляху – це вже сучасна трагедія в Чорнобилі. Л. Денисенко відгукується на неї проникливим плакатом із зображенням помираючої дитини. За відхиленою шторою розкривається ландшафт ядерної доби: замість неба – стіна з щільно стулених знаків радіаційної небезпеки, які тут скидаються на людські черепи, силует ЧАЕС разом з якимось металевим мотлохом і поле, на якому густо вродили хрести. Українська трагедія спонукає художника замислитись над ядерним майбутнім земної кулі. Зокрема створює плакат „Життя чи смерть”, спрямований на повну заборону ядерної зброї. Актуальність і наочність цієї роботи побудовано за принципом альтернативи – ядерний гриб чи квітуча планета.

Висновки. Л. Денисенко - один з небагатьох художників сучасності, в творчості якого органічно єднаються історія і сьогодення українського етносу. В його інтерпретації національна романтика органічно співіснує з художньою мовою сучасного мистецтва. На цьому перетині виникає нова якість візуальних образів, які несуть в собі глибинну інформацію української художньої культури в контексті сучасного мистецького бачення.

Перспективи подальших досліджень. Подальше вивчення творчості Л. Денисенко стосується як широкого діапазону піднятих художником тем, так і розмаїття стилістичних прийомів.

Література

1. Альманах українського життя в Австралії. – Сідней, 1994.
2. Дзюба О. Українці за кордоном: [Іст. матеріали] // Людина і світ.- 1993.-№4-5.-С.18-51.
3. Енциклопедія української діаспори, т.4 (Австралія–Азія–Африка). – Київ–Нью-Йорк– Чикаго–Мельбурн, 1995.
4. Зарубіжні українці : Довід. / Під ред. С.Ю. Лазебник, Л.О. Лещенко та ін. - К. : Україна, 1991. - 252 с.
5. Заставний Ф.Д. Українська діаспора (розселення українців у зарубіжних країнах) . - Львів : Світ, 1991. - 120 с.
6. Папета С.П. Живопис Михайла Глейзера // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв [Текст]: зб. наук. пр. / за загальн. ред. Даниленка В.Я. / упорядник Котляр Є.О. — Харків: ХДАДМ, 2011. — № 9 (Сходознавчі студії: вип. 4. Єврейське мистецтво і український контекст. У руслі європейських новацій). – С. 249-262.
7. Папета С.П. Ака Перейма – її модель світу// Образотворче мистецтво. – К.: Софія-А, 2004. - №3. - с.86-89.
8. Папета С.П. Тексти// Моя Україна: ретроспекція творчості. / Леонід Денисенко. – К.: Майстерня книги, 2009. - 472 с.
9. Папета С.П. Формула ідеальної втечі// Сучасність. – К., 2004. - №3. - с.132-135.
10. Синиця О.І. Українці за межами України. - Івано-Франківськ : Місто НВ, 2001. - 82 с.
11. Стельмашук Г. Українські митці у світі. Матеріали до історії українського мистецтва ХХ століття. – Львів: Апріорі, 2013. – 518 с.. іл.
12. Українці Австралії: Енциклопедичний довідник. – Сідней, 2001.
13. Українці в зарубіжному світі. - К. : Наук. думка, 1991. - 139 с.

Аннотація

Папета С.П. Етномотиви в творчестві Леоніда Денисенка. Стаття посвячена творчеству выдающегося австралийского художника украинского происхождения Леоніда Денисенко. Мастер широко использует историческую и современную тематику в оформлении книг, открыток, графических сериях, монументальных росписях и т.д. Его индивидуальной манере присуще органическое соединение художественных традиций украинской визуальной культуры и мирового искусства.

Ключевые слова: украинское искусство, реализм, символичность, традиционная стилистика, книжная графика, открытки, живопись.

Abstract

Papeta S.P. Ethnic motifs in the works Leonid Denisenko. Article is devoted to works of prominent Australian artist of Ukrainian origin, Leonid Denisenko. Master widely uses historical and contemporary themes in the design of books, postcards, graphic series, murals, etc. His personal manner is inherent in the organic compound Ukrainian art traditions of visual culture and the art world.

Keywords: Ukrainian art, realism, symbolism, traditional style, book illustrations, cards, painting.